

1. מבוא

עבודת מחקר זו עוסקת בזכויות העובדים בחברה שנמצאת בתהליכי פירוק.

לאחרונה, גוברת תופעת החברות הנמצאות בהליכים קריסה מתקדמים וחדשות לבקרים אנו קוראים בעיתונים השונים על עוד ועוד חברות שביהמ"ש מעניק להם צו פירוק בשל אי יכולתם לעמוד בהתחייבות הפיננסיות שלהם ולמעשה החברות מוגדרות, כפי שקבוע בחוק, חברות "חדלות-פירעון".

בחרתי בנושא זה לאחר שעקבתי באדיקות אחר כל מה שנעשה עם חברת מגה. כידוע, חברת "מגה" שבבעלות הריבוע הכחול הייתה אחת מרשתות השיווק הגדולות בישראל. בשנים האחרונות החברה הפכה מרווחית מאוד לגרעונית מאוד והוצא לה צו הקפאת הליכים, רגע לפני פירוק החברה.¹

מהלכים רבים נעשו על מנת להציל את החברה. פעולות רבות נעשו והחברה שפעם הייתה אימפריה, נותרה כמעט עירומה לחלוטין. בתווך הזה שבין נאמני ביהמ"ש לבין הנושים הרבים עמדו כ-3000 עובדים שחרב הפיטורים התנופפה מעל לראשם. רובם נאלצו לוותר על חובות גדולים של החברה כלפיהם והדבר עורר בי את הרצון לברר כיצד המחוקק ומערכת המשפט מגנה על האינטרסים של העובדים המוחלשים לעומת תאגידי הענק והנושים החזקים.

בפרקו השני של עבודת המחקר אקדם ואעניק רקע כללי לזכויות העובדים בפירוק חברות. אפרט בהרחבה מהו תאגיד ומי הם גורמי הניהול שחשוב להכיר מאחר והם רכיב משמעותי בהליך המדובר. כמו כן אפרט על החוקים אשר מקדשים את זכויות העובדים ומעניקים להם היקף הגנה נרחב.

בפרקו השלישי של עבודת המחקר אבחן לעומק מהו תהליך של פירוק חברה ומהם הזכויות הקבועות לעובדים במצב שלא ניתן לחלץ מהחברה ממון להשיב לעובדים את חובותיהם.

בפרקו הרביעי של עבודת המחקר אבחן את פסיקות בתי המשפט השונות והמגוונות שדנו במגוון רחב של זכויות עובדים שנפגעו בתהליכי פירוק חברות.

בפרקו החמישי של עבודת המחקר אבחן את דעתם של הכותבים הבכירים באקדמיה בתחום דיני הפירוק ודיני העבודה ובהם ד"ר עומר קמחי, מרצה בכיר בפקולטה למשפטים באוני' חיפה וכותב ידוע בתחום.

בפרקו השישי של עבודת המחקר אבחן כיצד מתייחסות מערכות המשפט הבינלאומיות ובהם ארה"ב ומדינות האיחוד האירופי לבעיית הפגיעה בזכויות העובדים בחברה שנמצאת בהליכי פירוק.

בפרקו השביעי של עבודת המחקר אקבע את מסקנותיי לנוכח המחקר שביצעתי ואעניק המלצות בהתאם.

¹ עדי דברת מזריץ, "תספורת או פירוק? איך ייראה העתיד של מגה - והאם 3,000 איש יאבדו את פרנסתם?", דה מרקר, ינואר 2016

2. רקע כללי – זכויות עובדים ופירוק חברות

בפרק זה אפרט מהו תהליך שבו חברה מגיעה לכדי פירוקה והיכן ממוקמים זכויותיהם של העובדים בעת הזאת ואילו מנגנונים קיימים, בין היתר במערך החוקים של מערכת המשפט הישראלית, בכדי להגן על זכויות אלו.

בטרם אעשה כן, אגדיר מספר מונחי יסוד מדיני התאגידים בהרחבה שכן מונחים אלו יהיו שזורים לאורך כל עבודת מחקר זו:

- א. **תאגיד/חברה** – קיימת הגדרה טכנית ופורמליסטית הקובעת כי "חברה היא גוף מאוגד שנרשם על פי חוק". עם זאת, לא קיים שום חוק הקובע את הדרישות המהותיות להכרה בחברה כתאגיד רשמי. בשל כך, כאשר מדובר בתחום דיני חברות אפנה, בתקווה למצוא פתרון, לחוק החברות (בפרק הבא אגלו, בין היתר, את הרקע ההיסטורית לחקיקתו)²: סעיף 4 לחוק החברות קובע כי "חברה היא אישיות משפטית כשרה לכל זכות, חובה ופעולה המתיישבת עם אופייה וטבעה כגוף מאוגד". זוהי הגדרה רחבה מאוד וכללית מאוד אולם מקבילה את מעמדה של חברה למעמדו של כל אזרח ואזרח במדינה לו עומדים זכויות וחובות.
- סיפא של סעיף 4 קובע את ההבדל בין חברה לבין אזרח – "המתיישבת עם אופייה וטבעה כגוף מאוגד". תאגיד, בשונה מאזרח, אינה רשאית להינשא או לכהן כשר בממשלה אולם פתוחות בפניה פעולות משפטיות רבות שכן ניתן לבצע במסגרת התאגיד.
- הבדל נוסף בין חברה לבין אזרח רגיל הוא באורך החיים – בעוד ימיו של האזרח קצובים לו מראש, חייה של החברה משתנה ללא היכר. סעיף 5 לחוק החברות קובע כי חברה מתקיימת החל מהיום בו התאגדו חבריה ועד ליום שבו היא "מחוסלת", כך על פי לשון החוק. המשמעות היא שניתן לשמר את חייו של תאגיד מסוים גם מאות בשנים³.
- ב. **מניות** – מניה היא הכרה בויתור על הזכות הקניינית הפרטנית בנכסים (כגון: ממון, מקרקעין וכיוצא באלה) של בעלי המניות. המניה היא נייר ערך המהווה תמורה לויתור על הבעלות. זוהי, למעשה, תביעה מעין-חוזית כלפי החברה, מאחר ומטרתה היא לשקף את הזיקה הקניינית הקדומה כלפי הנכס. המנייה משקפת הסכמה שאותו בעל מניות ייתן לחברה נכסים ובתמורה הוא יהיה זכאי להטבות מאותה חברה. בסופו של דבר, המניה משקפת את הזכויות החוזיות שיש לבעל המניות מן החברה.
- לסיכום ההגדרה, המניה היא כלי חוזי המשקף הן את ההיקף והן את טיב הזיקה הקניינית של בעל המניות כלפי החברה ובנוסף מהווה כלי לחיזוק החברה ע"י גיוס הון נוסף מגורמים שאינם שייכים לחברה.
- החברה היא למעשה גורם מתווך בין בעל המניה לבין נכס שהיה בעבר שייך לו. חשוב להדגיש כי לבעל המניות אין אף זכות קניינית בנכסי החברה, אלא זכות קניינית בחלקו היחסי מתוך ערך החברה גרידא. אם כן, בעל המניה זכאי ליהנות מהערך השיורי של החברה לאחר תשלום מלוא החובות. לכן, התביעה של בעל המניות מהחברה היא שיורית ומשתנה בהתאם להיקף החובות ומצב הנכסים בחברה, בעוד תביעתו של הנושה היא חוזית.

² חוק החברות, תשנ"ט-1999

³ "מרצדס" הוקמה כתאגיד כבר בשנת 1886 וכיום משתייכת לתאגיד העל – "דיימלר AG". "מרצדס – וואלה! רכב".

שכזה, סביר להניח שהבנקים היו מסרבים להעניק אשראי אלא בתנאים מחמירים, מה שהיה פוגע בחברות. יש לציין כי רק שעבוד שנרשם אצל רשם החברות ייחשב לשעבוד קבוע.

c. שעבודים מיוחדים – מדובר בנושים בעלי זיקה לנכס כגון: הערת אזהרה, משכון, עיכבון וכיוצא בזה.

(2) הוצאות פירוק – כל ההוצאות הכרוכות בהליך הפירוק מקבלות עדיפות גבוהה שכן מדובר בהליך המהווה מעין חבל הצלה לנושים ומאפשר להם להשיב חלק מהחובות שלהם ועל כן חשוב לאפשר זאת על ידי מתן עדיפות גבוהה. הוצאות הפירוק הם בין היתר: שכר המפרק, הוצאות משפטיות, עלויות לצורך מימוש ומכירת הנכסים וכו'.

(3) חובות בדין קדימה – בקטגוריה זו כלולים עובדיה של החברה ורשות המיסים. באשר לרשות המיסים ניתן לציין כי מדובר בכל תשלומי המיסים השוטפים שבהם החברה נדרשת לעמוד בתקופה של שנה אחת בטרם התקבל צו הפירוק. מיסוי נוסף הנכלל במסגרת קטגוריה זו היא המיסוי החל החברה במסגרת העירונית כגון ארנונה, אגרת שמירה וכיוצא בזה. באשר לעובדים, ניתן לציין כי הם זוכים לעדיפות על פני נושים רבים ברשימת בעלי החוב. העובדים למעשה הופכים לנושי החברה שנדרשת לשלם להם בעבור:

- שכר עבודה – שכרו של עובד יחושב על פי השכר כי שהוא מוגדר בחוק הגנת השכר¹⁶, ולא ישולמו רכיבי שכר אשר אינם מוכרים כשכר עבודה כמו למשל: הוצאות רכב, שימוש בטלפון, ביטוח רכב וליסינג.

- פיצויי פיטורין – כמו שכר עבודה כך גם תשלום פיצויי הפיטורין מכוח חוק פיצויי פיטורין¹⁷. החוק קובע כי לאחר שניתן צו פירוק לחברה, העובד רשאי לראות עצמו כמפוטר ולתבוע מן החברה פיצויים המגיעים לו כחוק.

- פדיון ימי חופשה – זכאות נוספת הקיימת לעובדת היא בגין ימי החופשה השנתית וזאת בהתאם לחוק חופשה שנתית¹⁸. הסכום ישולם על פי המקסימום הקבוע בחוק, שהוא 14 ימים בגין כל שנה, במשך 4 השנים הראשונות.

- קופת גמל – באופן כללי, כל עובד רשאי למשוך את הכספים שהופקדו עבורו ע"י המעסיק בקופת הגמל אולם כאן מדובר על מעסיקים או חברה שלא עשתה כן ולכן מדובר בחוב.

מכאן עולה השאלה, מה קורה כאשר חברה אשר נמצאת בהליך של פירוק, אינה מסוגלת לשלם לעובדיה את שכרם ואת התגמולים הכספיים המגיעים להם מכוח החוק? מצב שכזה יכול להתאפשר כאשר כלל הנכסים נמכרו והנושים שבעדיפות זכו לכיסוי החוב שלהם או במצב שלחברה אין כלל נכסים שניתן לפדות מהם את החובות.

התשובה לשאלה טמונה בפרק ח' לחוק הביטוח הלאומי או בכינויו "חוק ביטוח זכויות עובדים בפשיטת רגל ובפירוק תאגיד"¹⁹ (להלן "חוק זכויות עובדים")

¹⁶ חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958

¹⁷ חוק פיצויי פיטורין, תשכ"ג-1963

¹⁸ חוק חופשה שנתית, התש"א-1951

¹⁹ חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), תשנ"ה-1995